

КИЇВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ
ІМ. ГЕТЬМАНА ПЕТРА КОНАШЕВИЧА-САГАЙДАЧНОГО

С. М. Семенова, О. М. Шпирко

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ
ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ:
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

МОНОГРАФІЯ

«Центр учбової літератури»
Київ – 2015

КИЇВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ
ІМ. ГЕТЬМАНА ПЕТРА КОНАШЕВИЧА-САГАЙДАЧНОГО

С. М. Семенова, О. М. Шпирко

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ
ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ:
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

МОНОГРАФІЯ

«Центр учбової літератури»
Київ – 2015

УДК 656.6:658.14
С 30

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київської державної академії водного транспорту ім. гетьмана
Петра Конашевича-Сагайдачного
(протокол №11 від 18 червня 2015 року)*

Рецензенти:

Антоненко І. Я., доктор економічних наук, професор, професор кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу Київського національного торговельно-економічного університету;

Ларіна Я. С., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу та міжнародної торгівлі Національного університету біоресурсів та природокористування України.

УДК 656.6:658.14
С 30

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київської державної академії водного транспорту ім. гетьмана
Петра Конашевича-Сагайдачного
(протокол №11 від 18 червня 2015 року)*

Рецензенти:

Антоненко І. Я., доктор економічних наук, професор, професор кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу Київського національного торговельно-економічного університету;

Ларіна Я. С., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу та міжнародної торгівлі Національного університету біоресурсів та природокористування України.

Семенова С. М. Управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту: обліково-аналітичний аспект [монографія] / С. М. Семенова, О. М. Шпирко. – Київ: Центр учбової літератури, 2015. – 252 с.

ISBN 978-611-01-0752-5

У монографії розглянуто теоретичні основи управління грошовими потоками підприємств, визначено їх сутність, класифікацію, властивості, запропоновано виділяти емерджентну властивість грошових потоків, сформовано концептуальну модель управління грошовими потоками, охарактеризовано обліково-аналітичне забезпечення управління грошовими потоками, проаналізовано ефективність управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту. Містяться рекомендації з оптимізації грошових потоків, формування стратегії управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту.

Монографія призначена для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, які досліджують питання управління грошовими потоками підприємств водного транспорту.

ISBN 978-611-01-0752-5

© С. М. Семенова, О. М. Шпирко., 2015.
© ҚДАВТ ім. Гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, 2015.

Семенова С. М. Управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту: обліково-аналітичний аспект [монографія] / С. М. Семенова, О. М. Шпирко. – Київ: Центр учбової літератури, 2015. – 252 с.

ISBN 978-611-01-0752-5

У монографії розглянуто теоретичні основи управління грошовими потоками підприємств, визначено їх сутність, класифікацію, властивості, запропоновано виділяти емерджентну властивість грошових потоків, сформовано концептуальну модель управління грошовими потоками, охарактеризовано обліково-аналітичне забезпечення управління грошовими потоками, проаналізовано ефективність управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту. Містяться рекомендації з оптимізації грошових потоків, формування стратегії управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту.

Монографія призначена для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, які досліджують питання управління грошовими потоками підприємств водного транспорту.

ISBN 978-611-01-0752-5

© С. М. Семенова, О. М. Шпирко., 2015.
© ҚДАВТ ім. Гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, 2015.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1. Грошові потоки в системі управління фінансами підприємства.....	7
1.2. Емерджентна властивість грошових потоків.....	22
1.3. Концептуальна модель управління грошовими потоками підприємств водного транспорту.....	35
<i>Висновки до розділу 1</i>	49
РОЗДІЛ 2 ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ	52
2.1. Облік як функція управління грошовими потоками підприємства.....	52
2.2. Організаційно-інформаційна модель аналізу грошових потоків підприємств водного транспорту.....	74
2.3. Оцінка ефективності управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту України.....	97
<i>Висновки до розділу 2</i>	124
РОЗДІЛ 3 ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ	127
3.1. Обґрунтування параметрів оптимізації грошових потоків підприємств водного транспорту.....	127
3.2. Формування стратегії управління грошовими потоками підприємств водного транспорту.....	146
3.3. Практична реалізація програмного продукту управління грошовими потоками підприємств водного транспорту.....	172
<i>Висновки до розділу 3</i>	187
ДОДАТКИ	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	238

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1. Грошові потоки в системі управління фінансами підприємства.....	7
1.2. Емерджентна властивість грошових потоків.....	22
1.3. Концептуальна модель управління грошовими потоками підприємств водного транспорту.....	35
<i>Висновки до розділу 1</i>	49
РОЗДІЛ 2 ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ	52
2.1. Облік як функція управління грошовими потоками підприємства.....	52
2.2. Організаційно-інформаційна модель аналізу грошових потоків підприємств водного транспорту.....	74
2.3. Оцінка ефективності управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту України.....	97
<i>Висновки до розділу 2</i>	124
РОЗДІЛ 3 ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ	127
3.1. Обґрунтування параметрів оптимізації грошових потоків підприємств водного транспорту.....	127
3.2. Формування стратегії управління грошовими потоками підприємств водного транспорту.....	146
3.3. Практична реалізація програмного продукту управління грошовими потоками підприємств водного транспорту.....	172
<i>Висновки до розділу 3</i>	187
ДОДАТКИ	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	238

ВСТУП

Зарубіжна практика фінансового менеджменту все більше звертається до характеристики грошових потоків в оцінці діяльності підприємства. Чистий грошовий потік є об'єктивним результатом господарювання, в той час як прибуток залежить від суб'єктивного підходу прийнятої облікової політики. Багато підприємств водного транспорту працюють в умовах дефіциту обігових коштів, що є наслідком збиткової діяльності, накопичення боргів у минулі роки, впливу світової фінансової кризи, переведення дебіторської заборгованості (переважно з фрахту морських суден) до розряду простроченої, формування неефективного грошового потоку, за яким приріст витрачання коштів перевищує приріст їх надходження.

Фінансовий стан багатьох підприємств водного транспорту незадовільний. Одним із способів його покращення є оптимізація грошових потоків за рахунок збалансованості та узгодженості між окремими їх видами, досягнення приросту чистого грошового потоку, що дозволить підвищити платоспроможність, фінансову стійкість та можливості до самофінансування підприємств водного транспорту.

Питаннями управління грошовими потоками підприємств займалися багато вчених. Серед зарубіжних авторів можна виділити праці М. Бертонеш, Ю. Бріггема, Р. Брейлі, Дж. Ван Хорна, Д.М. Кейнса, А.М. Кінга, Б. Коласса, С. Фішера, Х. Ширенбека, фахівців країн СНД – В.В. Бочарова, Л.Н. Павлової, О.М. Сорокіної, Н.Н. Хахонової, А.Д. Шеремета, які розглядали переважно теоретичні основи аналізу і управління грошовими потоками підприємств, але недостатньо розкривали сутність та теоретичний інструментарій управління грошовими потоками. Вітчизняні науковці: І.О. Бланк, О.В. Виноградова, Л.П. Дядечко, Н.О. Завадська, С.В. Каламбет, О.В. Ластовенко, Л.О. Лігоненко, Г.В. Ситник, Г.В. Митрофанов, О.О. Олійник, А.М. Поддєрьогін, Р.А. Слав'юк, О.О. Терещенко та інші, приділяли значну увагу сутності, класифікації, методиці аналізу, плануванню, оптимізації, контролю, проте системно грошові потоки не розглядали.

Проблемним питанням розвитку та оцінки діяльності підприємств водного транспорту присвятили свої праці науковці: О.Є. Бабина, С.М. Боняр, В.В. Вінніков,

ВСТУП

Зарубіжна практика фінансового менеджменту все більше звертається до характеристики грошових потоків в оцінці діяльності підприємства. Чистий грошовий потік є об'єктивним результатом господарювання, в той час як прибуток залежить від суб'єктивного підходу прийнятої облікової політики. Багато підприємств водного транспорту працюють в умовах дефіциту обігових коштів, що є наслідком збиткової діяльності, накопичення боргів у минулі роки, впливу світової фінансової кризи, переведення дебіторської заборгованості (переважно з фрахту морських суден) до розряду простроченої, формування неефективного грошового потоку, за яким приріст витрачання коштів перевищує приріст їх надходження.

Фінансовий стан багатьох підприємств водного транспорту незадовільний. Одним із способів його покращення є оптимізація грошових потоків за рахунок збалансованості та узгодженості між окремими їх видами, досягнення приросту чистого грошового потоку, що дозволить підвищити платоспроможність, фінансову стійкість та можливості до самофінансування підприємств водного транспорту.

Питаннями управління грошовими потоками підприємств займалися багато вчених. Серед зарубіжних авторів можна виділити праці М. Бертонеш, Ю. Бріггема, Р. Брейлі, Дж. Ван Хорна, Д.М. Кейнса, А.М. Кінга, Б. Коласса, С. Фішера, Х. Ширенбека, фахівців країн СНД – В.В. Бочарова, Л.Н. Павлової, О.М. Сорокіної, Н.Н. Хахонової, А.Д. Шеремета, які розглядали переважно теоретичні основи аналізу і управління грошовими потоками підприємств, але недостатньо розкривали сутність та теоретичний інструментарій управління грошовими потоками. Вітчизняні науковці: І.О. Бланк, О.В. Виноградова, Л.П. Дядечко, Н.О. Завадська, С.В. Каламбет, О.В. Ластовенко, Л.О. Лігоненко, Г.В. Ситник, Г.В. Митрофанов, О.О. Олійник, А.М. Поддєрьогін, Р.А. Слав'юк, О.О. Терещенко та інші, приділяли значну увагу сутності, класифікації, методиці аналізу, плануванню, оптимізації, контролю, проте системно грошові потоки не розглядали.

Проблемним питанням розвитку та оцінки діяльності підприємств водного транспорту присвятили свої праці науковці: О.Є. Бабина, С.М. Боняр, В.В. Вінніков,

О.В. Жулин, О.О. Карпенко, В.Г. Коба, О.М. Котлубай, В.М. Мірошко, П.І. Підлісний, Н.Т. Примачев, І.П. Садловська, В.В. Селіванов, М.А. Славов, Т.Г. Турпак та інші, проте управлінню грошовими потоками цих підприємств увага не приділялась. Зважаючи на існуючі напрацювання, залишається необхідною розробка підходів до управління грошовими потоками підприємств водного транспорту, орієнтованих на їх стратегічний розвиток з урахуванням національних та галузевих особливостей, сучасних економічних умов і тенденцій.

Метою запропонованого монографічного дослідження є теоретичне та практичне обґрунтування методичних рекомендацій з удосконалення управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту України в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої мети розглянуто низку питань, висвітлених у трьох розділах монографії.

У першому розділі проаналізовано існуючі погляди вітчизняних та зарубіжних науковців, визначено дискусійні питання і розкрито сутність грошових потоків із застосуванням системного та комплексного підходів. Удосконалено визначення поняття “грошові потоки”, під яким, на відміну від відомих, слід розуміти надходження і використання грошових коштів та їх еквівалентів, існування і взаємодія компонентів яких пов’язані з факторами зовнішнього середовища та інтегровані з внутрішніми елементами системи господарюючого суб’єкта. Сформульовано властивості грошових потоків та запропоновано виділяти емерджентну властивість. Доповнено ознаки класифікації грошових потоків з метою їх оптимізації на дефіцитний, надлишковий та цільовий, для потреб стратегічного управління шляхом виділення реальних і віртуальних грошових потоків, що дозволяє формалізувати процес формування стратегії, а також для врахування галузевих особливостей виокремлення специфічних грошових потоків, які властиві підприємствам водного транспорту. Дістала подальшого розвитку концептуальна модель управління грошовими потоками підприємств водного транспорту, сформована на основі системного підходу, яка враховує специфічні для водного

О.В. Жулин, О.О. Карпенко, В.Г. Коба, О.М. Котлубай, В.М. Мірошко, П.І. Підлісний, Н.Т. Примачев, І.П. Садловська, В.В. Селіванов, М.А. Славов, Т.Г. Турпак та інші, проте управлінню грошовими потоками цих підприємств увага не приділялась. Зважаючи на існуючі напрацювання, залишається необхідною розробка підходів до управління грошовими потоками підприємств водного транспорту, орієнтованих на їх стратегічний розвиток з урахуванням національних та галузевих особливостей, сучасних економічних умов і тенденцій.

Метою запропонованого монографічного дослідження є теоретичне та практичне обґрунтування методичних рекомендацій з удосконалення управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту України в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої мети розглянуто низку питань, висвітлених у трьох розділах монографії.

У першому розділі проаналізовано існуючі погляди вітчизняних та зарубіжних науковців, визначено дискусійні питання і розкрито сутність грошових потоків із застосуванням системного та комплексного підходів. Удосконалено визначення поняття “грошові потоки”, під яким, на відміну від відомих, слід розуміти надходження і використання грошових коштів та їх еквівалентів, існування і взаємодія компонентів яких пов’язані з факторами зовнішнього середовища та інтегровані з внутрішніми елементами системи господарюючого суб’єкта. Сформульовано властивості грошових потоків та запропоновано виділяти емерджентну властивість. Доповнено ознаки класифікації грошових потоків з метою їх оптимізації на дефіцитний, надлишковий та цільовий, для потреб стратегічного управління шляхом виділення реальних і віртуальних грошових потоків, що дозволяє формалізувати процес формування стратегії, а також для врахування галузевих особливостей виокремлення специфічних грошових потоків, які властиві підприємствам водного транспорту. Дістала подальшого розвитку концептуальна модель управління грошовими потоками підприємств водного транспорту, сформована на основі системного підходу, яка враховує специфічні для водного

транспорту фактори, методи, важелі, принципи та етапи управління грошовими потоками.

У другому розділі висвітлено обліково-аналітичні аспекти управління грошовими потоками підприємств водного транспорту, розкрито сутність та дискусійні аспекти обліку електронних грошей. Узагальнено існуючі методичні підходи та розроблено організаційно-інформаційну модель аналізу грошових потоків підприємств водного транспорту, яка, на відміну від існуючої, містить принципи та етапи аналізу, уточнений порядок формування вхідної і вихідної інформації, систему показників комплексного аналізу грошових потоків, що включає запропоновані додаткові показники аналізу ділової активності та рентабельності на основі даних про грошові потоки. Проаналізовано стан управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту.

У третьому розділі розроблено нові методичні положення формування стратегії управління грошовими потоками підприємств водного транспорту на основі оцінки емерджентності грошових потоків та визначення довірчого інтервалу віртуального грошового потоку, що дозволяє досягти приросту чистого грошового потоку від операційної діяльності. Науково обґрунтовано та розроблено модель оптимізації грошових потоків на основі статичного і динамічного підходів, яка в статичній передбачає формування оптимального залишку грошових активів, а в динамічній визначає необхідний обсяг цільового чистого грошового потоку, збалансування грошових потоків за видами діяльності та максимізацію чистого грошового потоку від операційної діяльності. Розроблено методичні положення щодо визначення надійності дебіторів та вибору заходів впливу на інкасацію дебіторської заборгованості шляхом розрахунку інтегрального показника, який включає параметри оцінки замовника: термін співпраці, статус суб'єкта, резидентність, репутацію; та операції – об'єкт і суму. Оцінено зростання ефективності управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту у результаті впровадження запропонованих заходів на основі розробленого програмного продукту.

транспорту фактори, методи, важелі, принципи та етапи управління грошовими потоками.

У другому розділі висвітлено обліково-аналітичні аспекти управління грошовими потоками підприємств водного транспорту, розкрито сутність та дискусійні аспекти обліку електронних грошей. Узагальнено існуючі методичні підходи та розроблено організаційно-інформаційну модель аналізу грошових потоків підприємств водного транспорту, яка, на відміну від існуючої, містить принципи та етапи аналізу, уточнений порядок формування вхідної і вихідної інформації, систему показників комплексного аналізу грошових потоків, що включає запропоновані додаткові показники аналізу ділової активності та рентабельності на основі даних про грошові потоки. Проаналізовано стан управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту.

У третьому розділі розроблено нові методичні положення формування стратегії управління грошовими потоками підприємств водного транспорту на основі оцінки емерджентності грошових потоків та визначення довірчого інтервалу віртуального грошового потоку, що дозволяє досягти приросту чистого грошового потоку від операційної діяльності. Науково обґрунтовано та розроблено модель оптимізації грошових потоків на основі статичного і динамічного підходів, яка в статичній передбачає формування оптимального залишку грошових активів, а в динамічній визначає необхідний обсяг цільового чистого грошового потоку, збалансування грошових потоків за видами діяльності та максимізацію чистого грошового потоку від операційної діяльності. Розроблено методичні положення щодо визначення надійності дебіторів та вибору заходів впливу на інкасацію дебіторської заборгованості шляхом розрахунку інтегрального показника, який включає параметри оцінки замовника: термін співпраці, статус суб'єкта, резидентність, репутацію; та операції – об'єкт і суму. Оцінено зростання ефективності управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту у результаті впровадження запропонованих заходів на основі розробленого програмного продукту.